

Häxprocessen i Nordingrå, Ångermanland.

Sammanställt av Ulf Palmqvist Havsnäs 2023-24

Min mor Anne-Marie Palmqvist Havsnäs (Ha310), född Sundqvist Järvsand (Jä72) var i rakt nedstigande led på morssidan ättling till en av de anklagade i Häxprocessen i Nordingrå, som var en av Sveriges största sett till antalet åtalade. De var åtalade för Trollldom.

Trollldomsrannsakingen i [Nordingrå](#) i maj 1675 var den största svenska häxprocessen någonsin, sett till antalet anklagade. Däremot avrättades ingen. Protokollet från häxprocessen i Nordingrå är ett av de mest omfattande dokumenten som finns bevarade från [det stora oväsendet](#) 1668–1676.

Processerna i Nordingrå inleddes 4 maj 1675 i en extremt uppjagad stämning eftersom 71 personer redan dömts till döden i grannsocknen [Torsåker](#). Under dryga två veckor rannsakades 113 personer misstänkta för trollldom. Det motsvarar ungefär en tiondel av Nordingrås befolkning.

De som ställdes inför rätta sades ha varit i Blåkulla, där de ätit, druckit och dansat med Djävulen. De hade också kidnappat med sig barn till Blåkulla. Ungefär 200 barn och ungdomar vittnade mot de anklagade. Barn och ungdomar som vägrade vittna kunde slängas i fängelse eller själva bli anklagade i processen.

Den kungliga [trollldomskommissionen](#) skulle därefter ha kommit till Nordingrå för att bestämma vilka straff de rannsakade skulle få. Men trollldomskommissionen hann aldrig komma till Nordingrå innan den upplöstes. Därför avkunnades aldrig några domar mot de anklagade.

En av alla de anklagade var Karin Göransdotter, född 1625 Själänd 1, Nordingrå, Ångermanland död 1705 Nordingrå Ångermanland. Hon var min mors- mormors- mormors- mormors- mormors- mor. Dvs 10 generationer bakåt från mig och 10 generationer på raka morssidan för min syster Birgitta.

Mitokondrie DNA som bara ärvs från din mor kan bevisa denna släktskap.

Vad anklagades då Karin Göransdotter för?

Anklagad för trollldom

Nordingrå 1675 4 maj s. 64 23.

Hust: Karin, Anders Jonssons, i Lidböle, bleff här angifwen för thet hon förer barn till Blåkulla. Satan tillhanda. Af hwilka hon bleff påtygat och aff andre bewitnat, der wara sedder, nl:

1. Poijcken Olof i Bergsåker sedt henne några g:r stå stilla widh dören i Blåkulla.
2. Poijcken Jonas i Lidböle haar sedt henne mäst hwar natt steeka korffwar dersammestedes.
3. Erik i Lidböle tygade på h: Karin att hon begynt föra honom förledne winter gifwit honom en klädes-råck som intet annat war ähn skarn. Warit gifft 4 g:r. H: Karin steeker korffwar. Förer 4 sine egne barn sampt Klements barn i Orsta och Mats i Salberg.
4. Elias i Lidböle, 11 åhr, tygade på henne att hon fick see effter juul dett hon förer honom till Blåkulla. Der hafwer han läst en book mz förbannelsse. H: Karin dansar, äter och steker korffwar.
5. Pijgan Karin i Näs witnade att hon intet annat haar tyckie kunnat ähn som hust: Karin 3 gånger fört henne till Blåkulla i juule-tijden, men nu seer hon intet. Thå gaff hon henne en korff-skijfwa.

6. Jonas, Erik och Elias i Lidböle vitnade att h: Karins dotter, Karin, föres af modren, men pijgan Karin i Själand och flickan Margareta ibidem att vitnade att hon föllier Anna i Lidböle och kunde för den skull rätten theras twist icke så hastigt åthskillia.

Tydiligen allvarligt att hålla på med Korvar!

Enligt protokollet från Nordingrå inleddes rannsakingarna "öfwer dett berychtade trulpack som bruka blåkullafärder och föra barn etc" 4 maj 1675.

De sista förhören verkar ha hållits 22 maj.

Kalle Holmqvist skrev 2010 en D-uppsats i historia om Häxprocesserna i Nordingrå.

[Du kan läsa uppsatsen HÄR](#)

De stora häxprocesserna i Sverige började i Dalarna 1668 och ebbade så småningom ut i Stockholm 1676. Över 300 kvinnor blev under den här tiden avrättade för häxeri. Under 1700-talet förekom bara några enstaka häxjakter och 1779 togs trolldomsparagrafen bort från lagboken.

Några direkta bevis för Trolldom och häxprocesser i Flåsjöbygden, har inte hittats.

Skogsfinnarna

Skogsfinnarna som flyttade in i flåsjöbygden, trodde att man kunde kommunicera med naturens krafter genom besvärjelser och symboler. När savolaxarna kom till de obebodda skogarna förde de med sig schamanism, som haft sin starkaste ställning bland just nomadfolk. Skogarna ekade av trolldom, med besvärjelser sårade man fiender och botade sjukdomar. Genom att krypa igenom smörjträd, ett träd som vuxit i ring, kunde man bli frisk. Här i Havsnäs vet jag att detta förekom ända in på 1900-talet, då min far Frans f.1911, blev "Rotdragen" genom en blottlagd rot som vuxit till en ring/ ögla ute i skogen. Han var väldigt klen och sjuklig som liten.

Symboler från tiden finns kvar. Finnarna satte magiska lås på byggnader mot krafter som hade onda avsikter. Man ristade magiska symboler på ladorna och stallet där hästen fanns.

Schamanismen var kontroversiell. Vid skogsfinnarnas intåg i Sverige fanns en lagstiftning mot trolldom, i dag mest känd från häxprocesserna under 1600-talet. Brottsstatistik visar att skogsfinnarna var överrepresenterade i domar rörande trolldom. De hade också rykte om sig att vara okristna och sällan besöka kyrkan.

På nästkommande sidor följer ett utdrag skrivet av Mats Lundin över denna process i Nordingrå:

Häxprocessen

NÄR HÄXORNA FLÖG ÖVER NORDINGRÅ. Författare: Mats Lundin

1675 var ett förskräckligt år i Ångermanland. Det året kulminerade nämligen häx- och trolldomsprocesserna i landskapet med att 71 personer, varav 63 kvinnor, halshöggs under våren och sommaren på Häxberget några kilometer från Torsåker. De avrättade hade på senhösten 1674 dömts till döden, majoriteten för häxeri, av häradsrätten i Hammar. Huvudrollerna vid rättegången hade spelats av kyrkoherden Hans Watrangius i Torsåker, den infernaliske häxjägaren Laurentius Hornaeus, kaplan i Ytterlännes, och häradshövdingen Johan Andersson Hambræus. De avrättade kom från Dals-, Torsåkers- och Ytterlännes församlingar. De fruktansvärda händelserna i Torsåker saknar nog motstycke i häxeriets historia i Europa.

Två pojkar från Nordingrå, i yngre tonåren, hade under 1674 dykt upp i Ådalen och funnit ett mycket märkligt och lönsamt sysselsättningsprojekt. De påstod helt framt att de hade den fantastiska förmågan att kunna se det osynliga djävulsmärket (Stigma diaboli) som djävulen hade ristat in i pannan på häxor. Pojkarna menade därför att de kunde peka ut de kvinnor som var häxor så att dessa kunde gripas och oskadliggöras. Det där gick herrarna Watrangius och Hornaeus på och belönade pojkarna med pengar och under en period också med det som vi idag skulle kalla för "all inclusive". Pojkarna kallades för visgossar just därför att de kunde "visa" vilka kvinnor som var häxor.

Tron på att kvinnor kunde förvandla sig till häxor är av mycket gammalt datum och då handlade det om folktro utan religiös koppling. Det var först med påven Innocentius VIII:s bulla i slutet av 1400-talet som häxan blev en inom katolska kyrkan accepterad verklighet. Påven utsåg två munkar, Institoris och Sprenger, att författa en instruktionsbok som skulle användas i jakten på de farliga häxorna. Boken fick den latinska benämningen Malleus Maleficarum men kallades i Sverige för Häxhammaren – något att slå häxorna i huvudet med. I Häxhammaren nedgjordes alla kvinnor fullständigt och de skulle ses som potentiella häxor och därmed kapabla till mycket ont. Denna fruktansvärda bok kom att till en början användas inom den katolska kyrkans jakt på häxor men senare också inom den protestantiska kyrkan. Häxhammarens ande svävade helt säkert över häradsrättens ledamöter i Hammar när de dömde alla, jag betonar alla, anklagade till döden.

Bakgrund

I häxprocesserna spelade Blåkulla en ytterst central roll. Blåkulla var djävulens boning där han hade hov tillsammans med sina närmaste hantlangare – demonerna. Det var till Blåkulla många kvinnor påstods ha sökt sig och det var där de legitimerades till häxor genom en rätt makaber invigningsritual som givetvis leddes av djävulen själv. Häxorna ansågs flyga till och från Blåkulla på kvastar, människor eller kreatur. På Blåkulla festades det på utsökt mat och mycket alkohol och festerna avslutades oftast med sexuella orgier. Även små barn fick delta i excesserna. Var fanns Blåkulla? Ön Blå jungfrun i Kalmarsund var ett återkommande bud men andra menade att Blåkulla kunde finnas precis var som helst – nära eller långt bort. I den stora rättegången i Nordingrå kom lite olika bud om var Blåkulla fanns.

Häxorna ansågs utgöra ett stort hot mot människorna men också mot rikets säkerhet. Där har vi bakgrunden till att kyrkan och rättsväsendet samverkade och ansåg sig behöva ta till alla tillgängliga medel för att eliminera häxorna. Domstolarna hade som sagts börjat jämställa häxeri med högmålsbrott, brott mot rikets säkerhet, ett brott vars påföljd vanligtvis var dödsdom. Prästerna kunde peka på att i Gamla testamentet fanns stöd för att utdöma lagens strängaste straff för häxeri

och trolldomsverksamhet. I 2:a Moseboken, 22:a kapitlet, 18:e versen står: En trollkona skall du icke låta leva! I 3:e Moseboken, 20:e kapitlet, 27:e versen står: När någon, man eller kvinna, befattar sig med andebesvärjelser eller spådom, skall denne straffas med döden.

Några månader efter massavrättningarna i Torsåker drogs en häx- och trolldomsprocess av våldsam omfattning igång i Nordingrå som då hade cirka 1100 invånare. Massavrättningarna uppe i Torsåker hade givetvis satt skräck i många kvinnor i socknen. De visste att de när som helst kunde bli anklagade för att vara häxa eller syssla med trolldom och därmed riskera att förlora livet. Angivelser om häxeri och trolldomsverksamhet strömmade in till kyrkans ledning och häradsrättens ledamöter och en strid skara av vittnen hade dykt upp. Kyrkoherden Christian Bozaeus och kaplanen Johan Ask fick tillsammans med de sex nämndemännen börja förhöra de anklagade och lyssna på alla vittnen. Nämndemännen var Johan Erichsson i Valmsta, Peder Nilsson i Kåsta, Mats Erichsson i Körning, Jöns Johansson i Kåsta, Jon Persson i Sund och Johan Persson i Gåsnäs. Från tidig morgon till sen kväll hördes 113 anklagade och 190 vittnen. Drygt 300 personer, nästan var 3:e person i socknen, hade blivit involverade i förundersökningen! Man kan säga att i Nordingrå kulminerade häx- och trolldomshysterin eftersom så oerhört många ville delta på olika sätt i jakten på häxor och trolldomskunniga.

Situationen i Nordingrå

Vilka var det som hamnade på de anklagades bänk i Nordingrå? Majoriteten var kvinnor! Den yngste anklagade var 10 år och den äldste lite över 80 år. Merparten av de anklagade låg i åldersintervallen 36 till 60. Många av de anklagade var släkt med varandra, personer som tidigare påståtts ha sysslat med skumma aktiviteter (beryttade) fanns bland de anklagade, ovänskap var en inte helt ovanlig grund för anklagelse och några som ansetts vara drinkare, kriminella eller omsorgsfullt hade undvikit kyrkans gudstjänster sattes åt av angivare.

Vilka vittnade? Här kommer de mest skrämmande uppgifterna. 35 vittnen var högst nio år, hela 70 var mellan 10 och 14 år och 34 var mellan 15 år och 19 år! Några barn var högst fyra år – alltså nyss lärt sig tala! Det var alltså i huvudsak barn eller mycket unga som vittnade i denna rättegång. Det är oklart om tortyr användes för att framkalla erkännande. På den punkten var Landslagen tydligt restriktiv. Men i protokollen hade det i några fall noterats att "några något hårdare måst handteras". Vad detta innebar vet vi inte med någon säkerhet. Men vi kan anta att häradsrätten ansåg sig i dessa fall ha att göra med ytterst "svårjällade" personer som inte ville erkänna, trots övertygande bevis och indicier, och tvingades därför att ta till "hårda medel". Den arsenal som hade använts vid några andra liknande rättegångar i landet var sträng fängelsevistelse på vatten och bröd, behandling med glödande tänger och skenavrättning.

Anklagelserna vid rättegången i Nordingrå handlade i stor utsträckning om besök på Blåkulla och därmed förbindelse med djävulen. Men några anklagades för att ha sysslat med för omgivningen skadlig trolldomsverksamhet. Efter några dagar skulle det visa sig att även kyrkoherden Bozaeus egna barn och pigor fanns med bland de som anklagades för att ha besökt Blåkulla. När antalet anklagade och vittnen snabbt växte i antal måste såväl de båda prästerna som nämndemännen ha fått riktigt kalla fötter. Ingen gick tydligen säker eftersom till och med kyrkoherdens närmaste stod anklagade. Här följer nu några rättsfall från denna ytterst omfattande process. Rättsfallen, med mina kommentarer, är hämtade från Teo Sundins förtjänstfulla arbete om trolldomprocesserna i Nordingrå 1675.

Pigan Margareta Nilsson från Ulvik, 60 år, hade redan under förhören erkänt att hon var häxa. Hon berättade för rätten: Jag smorde kvasten och flög, mitt på ljusa dagen, till Blåkulla. Där fick jag

stryk av Satan därför att jag har bekänt för prästen. Hela 32 vittnen hade kallats in och de flesta påstod att Margareta hade fört dem alla till Blåkulla.

Sara Ersdotter från Orsta, 52 år, hade ett lika hopplöst läge som Margareta. 35 vittnen hade plockats fram som anklagade henne för färder till Blåkulla och att hon vid flera tillfällen fört barn till Blåkulla. Sara passade dock på att anklaga några angivare för att dessa hade sysslat med trolldom. Plötsligt började det brännas under fötterna även på några av angivarna.

Kerstin Michælsdotter, 20 år, anklagades för att ha besökt Blåkulla och där blivit gravid under orgierna. Hon skall ha fött tre barn som Sara Ersdotter, se ovan, hade slängt i en kokande kittel och tillverkat häxolja av. Häxoljan användes av häxorna för att smörja in sig och flygredskapet och därmed underlätta flygturen till och från Blåkulla.

Pigan Brita Håkansdotter erkände att hon förbannat sina föräldrar och syskon och under förhören med Bozaeus påstod hon att hon drömt att hon varit bland mycket folk och sysslat med matlagning – ett mycket tunt åtal eftersom Brita aldrig erkände vistelser på Blåkulla.

Anna i Mädan, hustru till Måns Eriksson, anklagades av tre vittnen för att ha fört sina tre egna barn till Blåkulla. Hon nekade till detta men erkände att hon tillsammans med Britha i Åsängh, se nedan, sysslat med viss trolldomsverksamhet.

Brita i Åsängh, drygt 80 år och äldst av de anklagade, anklagades av en 11-årig flicka för att ha fört flickan och hennes två syskon till Blåkulla. Andra vittnen påstod att Britha redan för fem år sedan hade sysslat med trolldomsverksamhet. Att hon var "beryktad" för trolldom försvårade givetvis hennes läge. Brita hade sitt huvud praktiskt taget på stupstocken!

Malin Persdotter i Mädan, 43 år, hade anklagats av sin 12-årige son för att ha fört barn till Blåkulla. Hon nekade men erkände att hon sökt upp Britha i Åsängh och av henne fått en medicin med vilken hon kunnat bota sin sjuka ko. Den 12-årige sonen insåg nog inte de möjliga konsekvenserna av hans anklagelser mot sin mamma.

Tittar man på enskilda byar i Nordingrå så förefaller befolkningen i följande byar ha varit överrepresenterade vid denna rättegång: Mjällom, Råfsön, Omne, Mädan, Häggvik, Valto och Ön. Många, kanske merparten, av de rannsade i Nordingrå skulle ha fått dödsdom om de ett år tidigare stått inför skranket i Hammar. De båda prästerna och nämndemännen måste ha drabbats av svår vända när de insåg att även deras familjer levde farligt – kanske också de själva. Möjligen kan de också ha nåtts av ryktet att trolldoms- och häxprocesserna i landet troligen skulle komma att avbrytas och ges en översyn. Landshövding Sparre i Härnösand hade alldeles nyligen begärt detta.

Inga skarpa straff utdömdes i Nordingrå! De som fälldes till ansvar dömdes till förstärkt kyrkoplikt eller själavårdande samtal. Många frikändes! Detta var en remarkabel skillnad mot de domar som gavs i Hammar.

Många erkände

Ett till synes mycket märkligt faktum vid häx- och trolldomsprocesserna i landet, så också i Nordingrå, som måste beröras var att många kvinnor erkände besök på Blåkulla, förning av barn och andra ytterst allvarliga förseelser trots att de med sitt erkännande riskerade att dömas till döden.

Hur kunde det komma sig? Jo, prästerna förklarade tidigt för de anklagade följande faktum: Om de erkände (utgångspunkten verkar ha varit att de anklagade var skyldiga) fick de syndernas förlåtelse, slapp brännas på bålet efter halshuggningen, fick begravas på kyrkogården (i vigd jord) och lovades plats i himlen. Om de däremot nekade skulle de halshuggas, brännas på bål och hamna i helvetet. När kvinnorna förstod att det lutade mot dödsstraff valde många av dem att erkänna – trots sin oskuld! Tanken på att brännas på bål, inte få komma i vigd jord och till råga på allt hamna i det glödande helvetet var outhärdlig. Kunde man inte rädda sitt liv så kunde man åtminstone rädda sin själ. Att häradsrättens utgångspunkt i många fall förefaller ha varit att den anklagade var skyldig har säkert sin grund i att i många fall, se på några rättsfall ovan, uppträdde en mängd vittnen som lämnade närmast identiska vittnesmål mot den anklagade. Mängden vittnen, vittnesbelastningen, övertygade rättens ledamöter om den anklagades skuld. Att alla dessa vittnen fabulerade ingick inte i rättens kalkyl. När de anklagade fick så många vittnen mot sig insåg många att det inte vad någon idé att försvara sig. De erkände!

Slutet på häxprocessen

Hösten 1676 nådde häx- och trolldomshysterin slutligen Stockholm och där fanns förutsättningar för massavrättningar med hänsyn till det stora befolkningsantalet. Processer kom också igång i vanlig ordning genom ett stort antal angivelser. Men vid en rättegång bestämde sig rättens ledamöter för att klämma åt några barn- och ungdomsvittnen eftersom de hade kommit med flera flagranta motsägelser. Snart föll dessa vittnen till föga och erkände att allt de sagt var lögn! I ett slag gick proppen ur häx- och trolldomsprocesserna i huvudstaden. Angivare och vittnen återkallades och förhördes och kunde avslöjas som lögnare. Många arresterades och dömdes till mycket hårda straff. En av dem var en visgosse från Gävle som bl.a. sett till att hans egen mamma hade avrättats för häxeri. Han dömdes till döden och halshöggs omgående. Några oskyldigt dödsdömda hade tyvärr redan hunnit avrättas och en av dem (kallades Rumpare-Malin) brändes levande på bål – det enda dokumenterade fallet av levande bålbränning i Sverige. Flera angivare och vittnen hade passat på att fly från huvudstaden för att gömma sig undan hämnd och domstolens hårda bestraffningar. Pågående häx- och trolldomsprocesser i Stockholm och ute i landet upplöstes och de fängslade släpptes fria eftersom order nu äntligen hade kommit från riksledningen att dessa processer skulle upphöra omedelbart. Ett helsvart kapitel i svensk rättsskipning var äntligen över. Men prästerna Wattringius och Horneaus i Torsåker respektive Ytterlännes kunde fortsätta med sina prästerliga gärningar som om inget hade hänt. Kvinnosidan i de tre församlingskyrkorna skulle under lång tid framåt ha förskräckande många tomrum efter massmorden uppe på Häxberget.

De båda prästerna i Nordingrå, liksom rättens övriga ledamöter, kunde skatta sig lyckliga över att de hade sammetshandskarna på vid rättegången där. De två visgossarna från Nordingrå gick ett fruktansvärt öde till mötes efter det att processerna i landet ställts in. De hittades mördade strax utanför Torsåker. Den ene hängde i en grimma i ett träd och den andre påträffades i ett dike i närheten med magen uppsprättad. Hämnaden från drabbade familjer var skoningslös!

Häxbålen

Det finns många teckningar, även i senare tiders svenska litterära produktioner, som visar hur kvinnor dömda för häxeri eller trolldomsverksamhet brändes levande. Ett enda fall finns alltså dokumenterat i Sverige, Rumpare-Malin i Stockholm, och ute i Europa var det undantag att häxor brändes levande. De dödsdömda halshöggs, hängdes eller garrotterades (strykning med halsjärn) före bålbränningen! Jag kan härmed radera ut en spridd och helt felaktig uppfattning att det var vanligt att häxor brändes levande.

Källa : [Häxprocessen – Nordingra.nu. Portal för Nordingrå](#)